

GMINA ZBÓJNO

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

ETAP II

Uwarunkowania rozwoju zagospodarowania przestrzennego gminy - Rolnictwo

Zespół autorski:

Generalny Projektant Studium

- mgr inż. arch. Anna Rutkowska

Projektant:

- inż. Irena Cichocka

Włocławek, grudzień 1997 r.

SPIS TREŚCI

I. WSTĘP	3
II. ZEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU	3
III. WEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU ROLNICTWA	3
3.1. Uwarunkowania przyrodnicze	3
3.1.1. Gleby.....	5
3.1.2. Ukształtowanie powierzchni.....	8
3.1.3. Warunki agroklimatyczne.....	8
3.1.4. Stosunki wodne.....	9
IV. UWARUNKOWANIA POZAPRZYRODNICZE	9
4.1. Struktura użytkowania ziemi ze szczególnym uwzględnieniem użytkowania rolniczego	9
4.2. Struktura agrarna	10
4.2.1. Własność prywatna.....	10
4.2.2. Inne własności	15
4.3. Trwałe i obrotowe środki produkcji rolnej.....	15
V. WYKORZYSTANIE ROLNICZEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ	18
5.1. Struktura zasiewów.....	18
5.2. Chów zwierząt gospodarskich.....	19
VI. WEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA OGRANICZAJĄCE ROZWÓJ ROLNICTWA.....	22
6.1. Uwarunkowania przyrodnicze	22
6.2. Uwarunkowania gospodarcze.....	22
6.2.1. Obsługa rolnictwa i zagospodarowanie płodów rolnych.....	22
VII. ZAGROŻENIA DLA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WYNIKA- JĄCE Z FUNKCJI ROLNICZEJ	23
7.1. Chemizacja w rolnictwie.....	23
VIII. WNIOSKI	24
IX. CELE I KIERUNKI GOSPODAROWANIA ROLNICZĄ PRZESTRZENIĄ PRODUKCYJNĄ	25
X. ZASADY GOSPODAROWANIA ROLNICZĄ PRZESTRZENIĄ PRODUKCYJNĄ	26

I. WSTĘP

Rolnictwo to dział gospodarki, którego działalność produkcyjna oparta jest o naturalne warunki przyrodnicze a głównie glebę i wodę oraz pozaprzyrodnicze związane z wykorzystaniem pracy człowieka, posiadanego potencjału materialnego i intelektualnego.

II. ZEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU

Gmina położona jest w północnej części województwa wrocławskiego w regionie rolniczym o średnich warunkach przyrodniczych do produkcji rolnej. Mimo to, odznacza się wysoką produkcją rolną o charakterze towarowym. Różnorodność asortymentowa pierwotnej produkcji rolnej nie znajduje miejsca w zagospodarowaniu jej na terenie własnej gminy, z uwagi na brak istniejącej lokalnej bazy przetwórczej. W związku z powyższym wyprodukowany surowiec rolniczy w gminie, zagospodarowany jest poza jej granicami. Dotyczy to głównie takich płodów rolnych jak:

- ◇ buraki cukrowe skupują i przetwarzają: Cukrownia Chełmża z punktem skupu w Sitnie, Cukrownia Ostrowite z punktem skupu przy Cukrowni,
- ◇ zboża skupują „GS” Zbójno, PZZ Włocławek, Golub Dobrzyń woj. toruńskie,
- ◇ owoce i warzywa skupują WINPROM Kruszwica woj. bydgoskie oraz Chłodnia Składowa Lipno woj. wrocławskie,
- ◇ żywiec wieprzowy i wołowy skupują: Zakłady Mięsne Toruń, Zakłady Mięsne Brodnica, Zakład Przetwórstwa Mięsnego w Osówce gm. Czernikowo,
- ◇ rzepak skupują Zakłady Przemysłu Tłuszczowego Kruszwica woj. bydgoskie,
- ◇ mleko skupują i przetwarzają Spółdzielnie Mleczarskie: ROTR Rypin, Toruń, Lipno.

Powiązania gminy Zbójno z obszarami ościennymi gmin i województw przedstawia ryc. nr 1.

III. WEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU ROLNICTWA

3.1. Uwarunkowania przyrodnicze

W rozwoju społeczno - gospodarczym gminy podstawową funkcję pełni rolnictwo. Wykorzystuje ono do produkcji zasoby środowiska przyrodniczego, wytwarzając produkty żywnościowe przez uprawę roślin i chów zwierząt. Przydatność rolniczą obszaru gminy Zbójno kształtuje szereg czynników przyrodniczych, wśród których najważniejsze to gleby, stosunki wodne, ukształtowanie powierzchni i agroklimat. Łącznie stanowią one układ wzajemnie powiązanych naturalnych elementów przestrzeni produkcyjnej.

3.1.1. Gleby

Obszar gminy Zbójno położony jest na Wysoczyźnie Dobrzyńskiej, gdzie budowa geologiczna i rzeźba terenu ukształtowane zostały w wyniku działalności lądolodu i wód powierzchniowych. Gleby wysoczyzn morenowych cechuje zróżnicowanie genetyczne, które wynika z różnorodności geologicznej podłoża, urozmaiconej rzeźby terenu oraz zmienności stosunków wodnych. Dominującym typem genetycznym są gleby brunatne, wykształcone w postaci spiaszczonych i odwapnionych w warstwie przypowierzchniowej glin oraz utworów pyłowych. Intensywne wykorzystanie rolnicze gleb i długowiekowe doskonalenie podłoża siedliskowego przez człowieka spowodowało pogłębienie się poziomu próchnicznego sięgającego do 35 cm. Gleby te charakteryzują się średnią urodzajnością, przepuszczalnością i przewiewnością. W wykorzystaniu rolniczym kwalifikują się do uprawy zbóż (pszenica, jęczmień, kukurydza), ziemniaków, roślin przemysłowych. Ich przydatność użytkową dla funkcji rolniczej określa się za pomocą klasyfikacji bonitacyjnej oraz wskaźnika bonitacyjnego gruntów.

Na podstawie powyższych kryteriów na obszarze gminy wyróżnia się rejon rolniczej przydatności gleb, charakteryzujące się:

- ◊ przewagą gleb dobrych zaliczanych do klas bonitacyjnych III podlegających ochronie ustawowej dla funkcji rolniczej. Udział tych gleb w ogólnej powierzchni gruntów ornych sołectw stanowi od 35 - 60 %, a wskaźnik bonitacji wynosi od 1,10 do 1,05. Swym zasięgiem obejmuje zachodnią część gminy, a szczególnie sołectwa: Sitno, Działyń, Wielgie, Zosin;
- ◊ dominacją gleb średnich zaliczanych do klas bonitacyjnych IV. Występują one na pozostałym obszarze gminy, a ich udział w ogólnej powierzchni gruntów ornych sołectw stanowi od 50 - 75 %. Wskaźnik bonitacji gruntów ornych tego obszaru wynosi od 0,92 do 1,05.

Strukturę gruntów ornych wg klas bonitacyjnych w układzie sołectw gminy Zbójno przedstawia tabela nr 1 a wskaźnik bonitacji gruntów ornych wg sołectw gminy tabela nr 2.

Tabela nr 2. Wskaźnik bonitacji gruntów ornych wg współczynników przeliczeniowych

Lp.	Sołectwo	Powierzchnia gruntów ornych w ha	Gruntory orne przeliczeniowe wg klas bonitacyjnych w ha										Pow. gruntów ornych w przeliczeniu w ha	Wskaźnik bonitacji gruntów ornych
			I	II	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI	VIRz			
1.	Adamki	234,81	-	-	2,3	78,0	135,7	28,2	3,0	0,08	-	247,3	1,05	
2.	Ciepień	422,19	-	-	0,6	65,8	177,6	113,7	40,2	12,68	-	410,6	0,97	
3.	Działyni	1.155,27	-	-	51,0	432,1	637,1	84,9	28,1	3,40	-	1.237,4	1,07	
4.	Klonowo	405,80	-	-	0,2	95,0	276,6	45,2	8,9	0,40	-	426,3	1,05	
5.	Łukaszewo	432,66	-	-	-	17,2	210,7	150,1	39,4	4,87	-	422,3	0,97	
6.	Obory	279,07	-	-	7,4	44,8	109,9	40,0	43,3	16,61	-	262,0	0,93	
7.	Podolina	163,48	-	-	-	21,8	95,2	34,1	12,7	1,05	-	164,9	1,00	
8.	Rembiocha	420,67	-	-	9,4	84,2	155,1	91,3	53,9	14,36	-	408,3	0,97	
9.	Rudusk	275,94	-	2,93	15,6	90,8	124,7	43,6	11,4	1,86	-	290,9	1,05	
10.	Ruże	403,89	-	-	2,2	33,2	220,8	88,7	34,3	14,41	-	393,6	0,97	
11.	Sifno	584,43	-	-	61,0	279,2	206,9	62,0	21,3	1,96	-	632,4	1,08	
12.	Wielgie	550,98	-	11,00	105,4	195,8	220,9	69,1	5,1	-	-	607,3	1,10	
13.	Wojnowo	343,34	-	-	2,1	15,7	96,9	119,0	74,7	8,66	-	317,1	0,92	
14.	Zbojenko	270,42	-	-	-	3,7	138,0	104,7	18,2	1,42	-	266,0	0,98	
15.	Zbojno	531,21	-	-	10,2	115,5	359,4	50,8	14,8	5,89	-	556,6	1,04	
16.	Zosin	163,49	-	-	7,3	106,7	53,3	12,4	0,5	0,21	-	180,4	1,10	
	Ogółem gmina	6.637,65	-	13,93	274,6	1.673,2	3.219,5	1.137,9	411,8	87,84	-	6.818,8	1,02	

Uwaga: współczynniki do przeliczeń wartości bonitacyjnych

Uwaga: współczynniki do przeliczeń wartości bonitacyjnych gleb uzyskano z JUNG Pulawy 1997 r.

3.1.2. Ukształtowanie powierzchni

Obszar gminy położony jest w obrębie Wysoczyzny Dobrzyńskiej, której krajobraz pod względem geomorfologicznym jest wysoce zróżnicowany. Zasadnicze elementy rzeźby całego obszaru gminy ukształtowane zostały w wyniku akumulacyjnej działalności lądolodu oraz erozji wód subglacialnych. Typowymi formami orograficznymi są rynny polodowcowe, których przebiegienia w stosunku do otaczającego terenu sięgają kilkunastu metrów. Rynny te w przeważającej części wypełnione są wodami jezior a niekiedy wykorzystane też przez rzeki np. Ruziec, Drwęcę. Oprócz rynien lodowcowych, krajobraz gminy urozmaicony jest zespołem form polodowcowych zwanych „Drumlinami Zbójeńskimi”. Występują one w postaci równoległych wałów oddzielonych od siebie wąskimi obniżeniami. Regularne zarysy oraz równoległe przebiegające linie grzbietowe decydują o swoistym, spokojnym rytmie krajobrazu. Deniwelacje w tych obszarach sięgają od 5 do 7 m. Wspomniane wyżej cechy rzeźby terenu, tworzą atrakcyjny region przyrodniczy o wysokich naturalnych walorach krajobrazowych. W gminie gdzie wiodącą funkcją jest rolnictwo, taka forma orograficzna jest niekorzystna. Powoduje ona utrudnienia w pracach agrotechnicznych oraz prowadzi do degradacji gleb na skutek erozji wodnej i wietrznej, polegającej na zmywaniu wierzchnich warstw gleby a przy silnych wiatrach, wywiewaniu najwartościowszych części gleby, szczególnie w okresie wiosennym, kiedy to część gruntów ornych pozbawiona jest szaty roślinnej.

3.1.3. Warunki agroklimatyczne

Dla rozwoju funkcji rolniczej a szczególnie upraw polowych, bardzo ważnymi czynnikami plonotwórczymi są warunki agroklimatyczne. Należą do nich:

- ◇ długość okresu wegetacyjnego roślin tzn. liczba dni o średnich temperaturach dobowych powyżej $+5^{\circ}\text{C}$. Okres wegetacyjny roślin na obszarze gminy wynosi od 206 do 210 dni i oceniany jest jako korzystny;
- ◇ opady atmosferyczne, które spełniają bardzo ważną rolę we wzroście i plonowaniu roślin uprawnych. Średnioroczne sumy opadów z wielolecia w rejonie gdzie położony jest obszar gminy nie przekraczają 550 mm i wykazują tendencję spadkową. Z ogólnej rocznej sumy opadów atmosferycznych na okres wegetacji roślin (m-cie od kwietnia do września) przypada około 330 mm, co stanowi około 60 %. Ich opad i rozkład w tym okresie jest nierównomierny. Występują one najczęściej w postaci opadów o dużym natężeniu (ulewy burzowe), kiedy to w ciągu doby spada ich więcej niż niejednokrotnie w okresie całego miesiąca. Takie zjawiska atmosferyczne są bardzo niekorzystne dla funkcji rolniczej, a w rejonach gdzie występuje

urozmaiconą rzeźbą terenu powodują powierzchniowy spływ wody, która pozbawia najcenniejszych składników plonotwórczych wierzchnich warstw gleby. Zjawiska te powodują degradację gleb a tym samym przyspieszają zjawisko eutrofizacji i zanieczyszczeń wód powierzchniowych.

3.1.4. Stosunki wodne

Pod względem hydrograficznym, obszar gminy leży w zlewni rzeki Drwęcy. Głównymi elementami powierzchniowej sieci wodnej są liczne jeziora, śródpolne oczka wodne, ciekі stałe stanowiące systemy rzeczne Drwęcy i Rużca oraz ciekі okresowe, pełniące rolę systemu odwadniającego. Warunki gruntowo - wodne na obszarze gminy są wysoce zróżnicowane. Woda gruntowa zalega na głębokości 1,8 do 6 m poniżej poziomu terenu. Niekorzystna orografia terenu, niskie i nierównomierne opady, jednostronny system melioracji gruntów rolnych, produkcja roślinna oraz działalność gospodarcza człowieka w dużym stopniu przyczyniły się do zmian stosunków wodnych w glebie oraz układzie sieci hydrograficznej.

IV. UWARUNKOWANIA POZAPRZYRODNICZE

4.1. Struktura użytkowania ziemi ze szczególnym uwzględnieniem użytkowania rolniczego

Główną formą użytkowania ziemi na obszarze gminy Zbójno są użytki rolne. Ich udział w ogólnej powierzchni gminy stanowi 85,6 % (7.192 ha). Na ukształtowanie tak wysokiego ich udziału wpływ miały i mają naturalne warunki przyrodnicze w szczególności gleby, których udział w ogólnej powierzchni użytków rolnych gminy zajmuje 89,3 %, tj. 6.420 ha. Tak wysoki udział użytków rolnych, a w tym i gruntów ornych świadczy o dużej ich przydatności dla rozwoju funkcji rolniczej. Rolnicze wykorzystanie ziemi do produkcji roślinnej, ograniczyło rozwój innych funkcji np. leśnictwa. Ponadto w strukturze rolniczego użytkowania ziemi w gminie występują:

- ◊ Lasy w ogólnej powierzchni gminy zajmują 160,6 ha, co stanowi 1,9 %. Większe ich kompleksy występują w sołectwach: Rudusk, Wojnowo, Rembiocha, które tworzą najczęściej zwarte kompleksy zieleni wysokiej przy zbiornikach wód otwartych, stojących i płynących, tj. jezior oraz rzeki Ruziec;

- ◊ Sady w ogólnej powierzchni użytków rolnych zajmują pow. 218 ha, co stanowi 3,0 %. Najczęściej występują jako przyzagrodowe skupiska zieleni wysokiej. Większe ich kompleksy o charakterze towarowym występują w sołectwach: Rembiocha, Działyń, Obory;
- ◊ Trwałe użytki zielone zajmują 555 ha, co stanowi 7,7 % ogólnej powierzchni użytków rolnych gminy. Wysoki ich udział w strukturze użytkowania ziemi wynika z uwarunkowań geologicznych, rzeźby terenu oraz stosunków wodnych. Zwarte kompleksy naturalnych trwałych użytków zielonych (łąk) występują głównie w zagłębieniach wytopiskowych rynien jeziornych oraz dolinach rzek i cieków. Obejmują północno - wschodnią część gminy, a szczególnie sołectwa: Sitno, Rudusk, Ruże, Wojnowo oraz południowo - zachodnie fragmenty gminy, w tym sołectwa: Adamki, Klonowo, Ciepień, Rembiocha;
- ◊ Grunty wyłączone z użytkowania rolniczo - leśnego na obszarze gminy zajmują 14,4 %. W skład tej kategorii użytkowania ziemi wchodzi: wody otwarte stojące i płynące, tereny zurbanizowane, drogi, nieużytki.

Strukturę rolniczego użytkowania ziemi w gminie wg sołectw przedstawia tabela nr 3.

4.2. Struktura agrarna

Formy własności ziemi oraz wielkość gospodarstw rolnych, wpływają na sposoby gospodarowania oraz efekty produkcyjne rolnictwa gminy.

4.2.1. Własność prywatna

Na obszarze gminy Zbójno głównym użytkownikiem ziemi jest sektor prywatny. W jego władaniu znajduje się 7.507 ha, tj. 89,3 % ogólnej powierzchni gminy. Działalność produkcyjną na powyższym areale prowadzą 784 gospodarstwa rolne. Średnia wielkość gospodarstwa indywidualnego jest zróżnicowana i kształtuje się od 6,7 ha UR w sołectwie Zbójno do 12,0 ha UR w sołectwie Sitno. Zróżnicowanie obszarowe indywidualnych gospodarstw rolnych oraz ich przestrzenne rozmieszczenie wynika z uwarunkowań przyrodniczych, a głównie rolniczej przydatności gleb i ukształtowania terenu oraz możliwości podjęcia pracy poza własnym gospodarstwem rolnym, np.: usługi, handel, rzemiosło, administracja itp. W ogólnej strukturze obszarowej indywidualnych gospodarstw rolnych wyróżnia się trzy grupy obszarowe nadając im miano:

Tabela nr 3. Struktura rolniczego użytkowania ziemi w gminie wg sołectw

Lp.	Sołectwo	Pow., ogólna w ha	w tym użytki rolne		grunty orne				w tym				Lasy			
			ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1.	Adamki	304,97	267,07	87,6	229,23	85,8	5,58	2,1	32,26	12,1	0,99	0,3				
2.	Ciepień	509,59	455,67	89,4	413,31	90,7	8,88	1,9	33,48	7,3	4,12	0,8				
3.	Działyń	1.356,30	1.188,87	87,7	1.107,46	93,1	47,81	4,0	33,60	2,8	1,65	0,1				
4.	Klonowo	476,67	429,32	90,1	395,31	92,1	10,49	2,4	23,52	5,5	0,06	-				
5.	Łukaszewo	516,82	458,57	88,7	425,74	92,8	6,92	1,5	25,91	5,7	6,41	1,2				
6.	Obory	361,83	310,70	85,7	264,43	85,1	14,64	4,7	31,63	10,2	10,83	3,0				
7.	Podolina	199,35	173,35	87,0	158,36	91,3	5,12	2,9	9,87	5,7	6,64	3,3				
8.	Rembiocha	543,82	454,91	83,6	393,53	86,5	27,14	6,0	34,24	7,5	32,09	5,9				
9.	Rudusk	394,59	320,86	81,3	267,10	83,2	8,84	2,8	44,92	14,0	13,70	3,5				
10.	Ruże	507,38	456,68	90,0	393,21	86,1	10,68	2,3	52,79	11,6	7,73	1,5				
11.	Sitno	829,02	694,72	83,8	569,26	81,9	15,17	2,3	110,29	15,9	13,16	1,6				
12.	Wielgie	719,10	569,42	79,2	543,06	95,4	7,92	1,4	18,44	3,2	20,88	2,9				
13.	Wojnowo	446,14	381,45	85,5	329,97	86,5	13,37	3,5	38,11	10,0	20,40	4,6				
14.	Zbójenko	327,25	287,21	87,8	260,92	90,8	9,50	3,3	16,79	5,8	1,89	0,6				
15.	Zbójno	728,60	575,32	79,0	509,20	88,5	22,01	3,8	44,11	7,7	20,09	2,8				
16.	Zosin	180,57	168,20	93,1	159,91	95,1	3,58	2,1	4,71	2,8	-	-				
	Ogółem gmina	8.402,00	7.192,32	85,6	6.420,00	89,3	217,65	3,0	554,67	7,7	160,64	1,9				

◇ **Gospodarstw małych** zajmujących pow. od 1 do 5 ha. W ogólnej liczbie gospodarstw gminy zajmują one 21,3 %. Największa ich koncentracja występuje w sołectwach:

◇ Obory	45,3 %
◇ Rudusk	33,3 %
◇ Zbójno	30,5 %

Gospodarstwa te charakteryzują się:

- ◇ niskim wyposażeniem w środki trwałe oraz słabym umaszynowaniem. Jeden ciągnik przypada średnio na 3,5 gospodarstwa;
- ◇ dość wysokim wskaźnikiem zatrudnienia na 1 ha UR, wynoszącym od 0,53 osoby/ha w sołectwie Zbójno do 0,28 osoby/ha w sołectwie Obory.

Ponadto produkcja rolna w tych gospodarstwach ma charakter wielokierunkowy, która zaspakaja potrzeby własne rolników.

◇ **Gospodarstwa średnie**, których struktura obszarowa kształtuje się powierzchniowo od 5 - 10 ha. W ogólnej liczbie gospodarstw gminy stanowią najsilniejszą grupę, stanowiącą 41,4 %. Koncentrują się one w środkowo - zachodniej części gminy, głównie w sołectwach:

◇ Adamki	59,0 %
◇ Działyń	43,3 %
◇ Klonowo	59,1 %
◇ Wielgie	42,0 %
◇ Wojnowo	59,5 %
◇ Zbójenko	63,7 %
◇ Zbójno	44,7 %
◇ Zosin	60,0 %

Grupa tych gospodarstw obejmuje tereny gminy o najwyższej urodzajności gleb. Charakteryzują się one:

- ◇ dość dobrym umaszynowaniem rolnictwa, gdzie jeden ciągnik przypada średnio na 1,4 gospodarstw,
- ◇ dobrym wyposażeniem w trwałe środki produkcji, tj. maszyny i narzędzia rolnicze oraz obiekty do produkcji zwierzęcej (budynki),
- ◇ dość wysokim zatrudnieniem w rolnictwie. Wskaźnik zatrudnienia w tych gospodarstwach jest wysoce zróżnicowany i kształtuje się od 0,19 osoby/ha w sołectwie Działyń do 0,36 osoby/ha w sołectwie Adamki.

Gospodarstwa te charakteryzują się różnorodnością upraw polowych, które warunkowane są wysoką urodzajnością gleb, tradycją upraw oraz możliwością zbytu produktów rolnych. Uzyskany potencjał produkcji nie tylko pokrywa potrzeby rolników, ale tworzy poważne zaplecze surowcowe dla różnych branż przetwórstwa rolno - spożywczego.

◊ **Gospodarstwa duże**, których struktura obszarowa zajmuje areał powyżej 10 ha. W ogólnej liczbie gospodarstw gminy stanowią one 37,3 %. Ich koncentracja obejmuje północno - zachodnią i fragmenty południowej części gminy, a szczególnie sołectwa:

◊ Łukaszewo	40,0 %
◊ Podolina	55,6 %
◊ Rembiocha	51,0 %
◊ Ruże	73,6 %
◊ Sitno	43,9 %

Ta grupa gospodarstw obejmuje obszary gminy o zróżnicowanych warunkach glebowych. Dominują tu gleby średniej jakości, zaliczane do klas bonitacyjnych IV-tych. Gospodarstwa te charakteryzuje:

- ◊ wysoki stopień umaszynowania rolnictwa gdzie 1 ciągnik przypada na 1 gospodarstwo,
- ◊ niski wskaźnik zatrudnienia w rolnictwie, który kształtuje się od 0,15 osoby/ha w sołectwie Rembiocha do 0,26 osoby/ha w sołectwie Podolina,
- ◊ dobre wyposażenie w środki trwałe do produkcji rolnej, tj. maszyny i narzędzia rolnicze oraz zabudowę siedliskową o dobrym stanie technicznym.

Ponadto, gospodarstwa te odznaczają się wielokierunkowym profilem produkcji rolnej. Różnorodny potencjał produkcji o charakterze towarowym stanowi główne zaplecze dla przetwórstwa rolno - spożywczego.

Strukturę obszarową indywidualnych gospodarstw rolnych w układzie sołectw gminy przedstawia tabela nr 4.

Tabela nr 4. Struktura obszarowa indywidualnych gospodarstw rolnych

Lp.	Sołectwo	Ogółem liczba gospo- darstw	Gospodarstwa rolne wg grup obszarowych																% udział grup gospodarstw indywidualnych			x wielkość gospod. indywid. w ha
			w tym																			
			1,01 - 2,0		2,01 - 5,0		5,01 - 7,0		7,01 - 10,0		10,01 - 15,0		powyżej 15 ha		do 5,0 ha	5,01 - 10,0 ha	powyżej 10 ha					
			liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%								
1.	Adamki	39	3	7,7	5	12,8	9	23,1	14	35,9	7	17,9	1	2,6	20,5	59	20,5	6,8				
2.	Ciepień	51	4	7,8	8	15,7	5	9,8	15	29,4	8	15,7	11	21,6	23,5	39,2	39,2	8,9				
3.	Działyn	143	4	2,8	21	14,7	20	14,0	42	29,3	40	28,0	16	11,2	175	43,3	39,2	8,3				
4.	Klonowo	44	2	4,5	3	6,8	10	22,7	16	36,4	11	25,0	2	4,5	11,3	59,1	29,6	9,8				
5.	Łukaszewo	40	2	5,0	7	17,5	1	2,5	14	35,0	9	22,5	7	17,5	22,5	37,5	40,0	11,5				
6.	Obory	42	12	28,6	7	16,7	4	9,5	5	11,9	6	14,3	8	19,0	45,3	21,4	33,3	7,8				
7.	Podolina	18	2	11,1	-	-	2	11,1	4	22,2	6	33,3	4	22,2	11,1	33,3	55,6	9,6				
8.	Rembiocha	47	3	6,4	6	12,8	5	10,6	9	19,1	17	36,1	7	14,9	19,2	29,8	51,0	9,7				
9.	Rudusk	24	3	12,5	5	20,8	3	12,5	4	16,7	5	20,8	4	16,7	33,3	29,2	37,5	13,4				
10.	Ruże	38	2	5,3	4	10,5	1	2,6	3	7,9	14	36,8	14	36,8	15,8	10,5	73,6	12,0				
11.	Sitno	73	6	8,2	10	13,7	12	16,4	13	17,8	17	23,3	15	20,5	21,9	34,2	43,9	9,5				
12.	Wielgie	50	2	4,0	12	24,0	11	22,0	10	20,0	11	22,0	4	8,0	28,0	42,0	30,0	11,4				
13.	Wojnowo	42	-	-	3	7,1	7	16,7	18	42,9	7	16,7	7	16,7	7,1	59,5	33,4	9,1				
14.	Zbójtenko	33	1	3,0	3	9,0	5	15,2	16	48,5	3	9,1	5	15,2	12,0	63,7	24,3	8,7				
15.	Zbójno	85	11	12,9	15	17,6	22	25,9	16	18,8	16	18,8	5	5,9	30,5	44,7	24,8	6,7				
16.	Zosin	15	-	-	1	6,7	4	26,7	5	33,3	3	20,0	2	13,3	6,7	60,0	33,3	11,2				
	Ogółem gmina	784	57	7,3	110	14,0	121	15,4	204	26,0	180	23,0	112	14,3	21,3	41,4	37,3	9,2				

4.2.2. Inne własności

◆ Własność Skarbu Państwa

Skarb Państwa, jako element własności publicznej stanowi 4,1 % ogólnej powierzchni gminy. Proces restrukturyzacji PGR, uruchomiony został przez powołanie Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa z dniem 1.01.1992 r., która to przejęła, a następnie zagospodarowała grunty i obiekty produkcji. Grunty rolne wraz z zabudową produkcyjną po byłym PGR Wielgie, wydierżawione zostały Spółce prywatnej, która zajmuje się chowem owiec. Grunty rolne wykorzystane są do upraw polowych a głównie zbóż, buraków cukrowych i roślin pastewnych. Uzyskana produkcja roślinna w części stanowi bazę paszową dla zwierząt a w części jako surowiec pierwotny dla przetwórstwa rolno - spożywczego.

◆ Własność komunalna i kościelna

Zajmują one 52,22 ha, co stanowi 0,6 % powierzchni gminy. Własność ta obejmuje głównie grunty zabudowane, będące własnością gminy i kościoła. Na gruntach tych występuje zabudowa o charakterze publicznym, tj. szkoły, ośrodki zdrowia, urzędy itp. oraz obiekty sakralne, tj. kościoły, cmentarze.

◆ Inne własności

Zajmują one powierzchnię 496 ha, co stanowi 5,9 % ogólnej powierzchni gminy. Użytkownikami ziemi i obiektów są różne podmioty gospodarcze o charakterze publicznym i prywatnym.

Strukturę użytkowania ziemi wg własności w układzie sołectw gminy przedstawia tabela nr 5.

4.3. Trwale i obrotowe środki produkcji rolnej

Niezbędnymi czynnikami intensyfikacji produkcji rolnej jest **wyposażenie rolnictwa w środki produkcji, tj. trwale (maszyny i narzędzia rolnicze) oraz obrotowe (nawozy mineralne, środki ochrony roślin)**. Mechanizacja rolnictwa gminy wyraża się rosnącym wyposażeniem w ciągniki i maszyny samobieżne, głównie do zbioru płodów rolnych. Indywidualne gospodarstwa rolne gminy dysponują 599 ciągnikami, co w przeliczeniu na 100 ha użytków rolnych daje wskaźnik 8,3 ciągnika.

Tabela nr 5. Struktura użytkowania ziemi wg własności w układzie sołectw

Lp.	Sołectwo	Gospodarka prywatna	Gospodarka uspołeczniiona AWRSP	Spółdzielnia Kółek Rolniczych	Lasy państwowe	Grunty komunalne	PEZ AWRSP	Grunty kościelne	Inne	Ogółem
1.	Adamki	294,94	-	-	-	-	0,46	-	9,57	304,97
2.	Ciepień	492,13	-	-	-	-	2,88	3,51	11,07	509,59
3.	Działyń	1.262,42	-	2,01	-	3,54	15,36	5,68	67,29	1.356,30
4.	Klonowo	445,38	5,82	-	-	2,08	0,40	-	22,99	476,67
5.	Łukaszewo	467,44	-	-	-	-	39,11	-	10,27	516,82
6.	Obory	297,19	-	0,42	-	1,69	24,43	5,25	32,85	361,83
7.	Podolina	195,00	-	-	-	-	1,14	-	3,21	199,35
8.	Rembiocha	527,80	-	-	-	3,32	2,94	-	9,76	543,82
9.	Rudusk	345,94	-	-	-	-	2,96	-	45,69	394,59
10.	Ruże	478,11	-	-	-	1,76	6,33	4,98	16,20	507,38
11.	Sitno	764,22	-	0,27	-	3,78	0,96	-	59,79	829,02
12.	Wielgie	400,93	224,64	-	-	1,75	0,30	-	91,48	719,10
13.	Wojnowo	430,49	-	-	-	0,87	3,22	-	11,56	446,14
14.	Zbójenko	308,22	-	-	-	-	10,67	-	8,36	327,25
15.	Zbójno	621,42	-	-	-	14,03	1,87	-	91,32	728,60
16.	Zosin	175,84	-	-	-	-	0,40	-	4,33	180,57
	Ogółem gmina	7.507,47	230,46	2,70	-	32,82	113,39	19,42	495,74	8.402,00

Wypożyczenie indywidualnego rolnictwa gminy w maszyny samobieżne zapewnia pełną mechanizację prac związanych ze zbiorem głównych ziemiopłodów (zboża, buraki cukrowe, ziemniaki). Z analizy statystycznej umaszynowania rolnictwa wynika, że:

- ◊ 1 kombajn zbożowy przypada na 102,5 ha powierzchni zasiewów zbóż,
- ◊ 1 kombajn buraczany przypada na 76 ha powierzchni zasiewów buraków,
- ◊ 1 kombajn ziemniaczany przypada na 34 ha powierzchni zasiewów ziemniaków.

Ponadto rolnictwo indywidualne gminy dobrze wyposażone jest w sprzęt specjalistyczny do ochrony roślin, tj. opryskiwacze ciągnikowe. 1 opryskiwacz przypada na 36 ha gruntów ornych, co w przeliczeniu na średnią wielkość gospodarstwa indywidualnego gminy, daje wskaźnik, że co czwarte gospodarstwo posiada opryskiwacz ciągnikowy.

Ważnymi czynnikami intensyfikującymi produkcję rolną są:

◊ **nawożenie mineralne.** Zużycie nawozów mineralnych na 1 ha użytków rolnych w czystym składniku NPK jest określone szacunkowo dla całej gminy i kształtuje się na poziomie od 90 - 120 kg. Uzyskanie wiarygodnych danych dotyczących nawożenia mineralnego w układzie sołectw jest niemożliwe. Na podstawie analizy danych statystycznych z lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, obserwuje się spadek w nawożeniu mineralnym z 188,8 kg w 1987 r. do 120 kg w 1996 r. Główną przyczyną w spadku zużycia nawozów mineralnych jest znaczny wzrost cen nawozów w porównaniu do wzrostu cen płodów rolnych sprzedawanych przez rolników;

◊ **ochrona roślin** przed chorobami i szkodnikami, a także **odnowa materiału siewnego.** W stosunku do lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych, obecnie notuje się duży regres w zakresie zużycia środków ochrony roślin oraz odnowy kwalifikowanego materiału siewnego i stosowania nowych wydajnych odmian. Sytuacja ta wynika zarówno z ogólnego zubożenia rolników jak i likwidacji jednostek zajmujących się dystrybucją kwalifikowanego materiału siewnego. Konkluzją tego stanu może być postępujące zacofanie rolnictwa w stosunku do gospodarki rolnej Europy Zachodniej co na dalszą metę może utrudnić procesy integracji Polski z Unią.

◊ **woda jako czynnik plonotwórczy produkcji roślinnej.** Urozmaicona rzeźba terenu oraz regulacja stosunków wodnych w glebie, polegająca na technicznym ulepszaniu warunków jej krążenia przez wykonanie melioracji. Zadaniem tych inwestycji było odprowadzenie nadmiaru wód stagnujących okresowo na powierzchni pól uprawnych pochodzących głównie z pozimowych roztopów oraz ulewnych deszczy późno wiosennych lub letnich i ponowne ich doprowadzenie do obiegu w okresie wegetacji roślin.

Powyższe zabiegi techniczne na gruntach rolnych, niskie i nierównomierne opady atmosferyczne w okresie wegetacji roślin, małe i nierównomiernie rozmieszczone powierzchnie leśne, urozmaicona rzeźba terenów, struktura upraw o dużych wymaganiach wodnych w okresie wegetacji roślin mają wpływ na zmiany w stosunkach wodnych gleby.

◊ **zaopatrzenie wsi w wodę** jako czynnika warunkującego rozwój i modernizację rolnictwa gminy. Sieć wodociągowa na obszarze gminy obejmuje 65 % gospodarstw. Wysoki stopień zwodociągowania wsi jest wynikiem zaniku wody w przyzagrodowych studniach kopanych, co świadczy o obniżaniu się pierwszego poziomu wodonośnego wody w glebie. Problemem gminy jest kanalizacja. Rozwój wodociągowania wsi, a tym i gospodarstw rolnych przy braku oczyszczalni ścieków jest poważnym zagrożeniem z powodu zanieczyszczenia wód i gruntów rolnych ściekami rolniczymi i socjalno - bytowymi wsi.

V. WYKORZYSTANIE ROLNICZEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ

5.1. Struktura zasiewów

Głównym kierunkiem wykorzystania gruntów ornych na terenie gminy są uprawy polowe. Dominującą uprawą jest uprawa zbóż. W ogólnej strukturze zasiewów zajmują one powierzchnię ca 4.100 ha, co stanowi 67,5 %. Wśród tej grupy roślin poważną pozycję, bo ca 27 %, zajmuje uprawa pszenicy, jako zboża konsumpcyjnego. Oprócz pszenicy uprawia się inne gatunki zbóż, tj. jęczmień, mieszanki zbożowe, pszenżyto, które stanowią zaplecze paszowe dla produkcji zwierzęcej.

Wysoki udział tej grupy roślin w strukturze zasiewów warunkowany jest wieloma czynnikami, a głównie warunkami glebowymi, stosunkowo niskimi nakładami pracy żywej i uprzedmiotowionej, tradycją upraw oraz niską kwalifikacją zawodową rolników. Ponadto ta grupa roślin stanowi podstawowe zaplecze paszowe dla zwierząt gospodarskich.

Drugą grupę roślin pod względem powierzchni upraw zajmują buraki cukrowe, których udział w ogólnej strukturze zasiewów gminy stanowi 13,4 %. Uprawa tej grupy roślin wymaga urodzajnych gleb oraz większych nakładów pracy i środków na uprawę. Rośliny te dostarczają surowca dla przemysłu cukrowniczego oraz paszy dla produkcji zwierzęcej a głównie bydła.

Poważną pozycję w strukturze zasiewów zajmują rośliny pastewne, których udział w ogólnej powierzchni zasiewów stanowi 11,8 %. Uprawa tych roślin tworzy bazę paszową do chowu zwierząt.

Ponadto na obszarze gminy na uwagę zasługują uprawy o charakterze specjalistycznym, tj. owocowo - warzywnym. W uprawach owocowych dominują sady, których udział stanowi 3 % ogólnej powierzchni gruntów ornych. Uprawa warzyw gruntowych to fasola szparagowa, cebula, kalafior i brokuły włoskie.

Powierzchnię i strukturę zasiewów przedstawia tabela nr 6.

5.2. Chów zwierząt gospodarskich

Między chowem zwierząt gospodarskich a produkcją roślinną występują silne powiązania. Produkcja roślinna dostarczając pasz do chowu zwierząt rzutuje na jego rozwój, natomiast chów zwierząt dostarcza produkcji roślinnej nawozów organicznych (obornika). Na obszarze gminy bazę paszową dla chowu zwierząt stanowią trwałe użytki zielone oraz uprawa roślin pastewnych. Bazę paszową stanowią również produkty uboczne pochodzące z produkcji roślinnej (słoma, liście buraków cukrowych) oraz z działalności przetwórstwa rolno - spożywczego (wytłoki buraczane). Również komponentami do produkcji pasz przemysłowych są płody rolne takie jak zboża, kukurydza na ziarno, itp.

W chowie zwierząt gospodarskich na obszarze gminy dominuje chów bydła, a w tym bydła mlecznego stanowiącego 67,2 % pogłowia bydła ogółem. Najwyższą obsadą bydła mlecznego na 100 ha UR odznaczają się sołectwa:

◇ Podolina	39,2 SD
◇ Ruże	43,9 SD
◇ Sitno	42,7 SD
◇ Wojnowo	34,6 SD

Chów trzody chlewnej w gminie zajmuje drugie miejsce. Obsada tej grupy zwierząt jest wysoce zróżnicowana i wynosi od 3,9 SD w sołectwie Rudusk do 75,6 SD w sołectwie Ruże. Zróżnicowanie gatunkowe i obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych, wykazuje silne związki z naturalnymi warunkami przyrodniczymi oraz strukturą zasiewów gminy.

Pogłowie zwierząt gospodarskich oraz obsadę na 100 ha użytków rolnych wg sołectw przedstawia tabela nr 7.

Tabela nr 6. Powierzchnia i struktura zasiewów

Lp.	Sołectwo	Powierzchnia zasiewów ogółem		Zboża ogółem		w tym: pszenica		Buraki cukrowe		Ziemniaki		Roślina pastewne ogółem		w tym:				Pozostałe uprawy	
		ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
1.	Adamki	205	67,0	140	68,0	38	27,0	30	15,0	8	3,0	10	5,0	4	40,0	-	-	17	8,0
2.	Ciepień	481	94,0	314	65,0	59	19,0	75	16,0	10	2,0	18	4,0	7	39,0	5	28,0	64	13,0
3.	Działyn	1.106	81,0	773	70,0	158	20,0	146	13,0	44	4,0	24	2,0	10	42,0	4	17,0	119	11,0
4.	Klonowo	341	71,0	198	58,0	47	24,0	51	15,0	14	4,0	20	6,0	8	40,0	3	15,0	58	17,0
5.	Lukaszewo	332	64,0	224	67,0	67	30,0	41	12,0	11	3,0	12	4,0	5	42,0	-	-	44	13,0
6.	Obory	235	65,0	141	60,0	43	30,0	21	8,0	10	4,0	10	4,0	5	50,0	-	-	53	22,0
7.	Podolina	179	90,0	113	63,0	31	27,0	21	12,0	7	4,0	8	4,0	3	37,0	-	-	30	17,0
8.	Rembiocha	399	73,0	245	61,0	23	11,0	44	11,0	29	7,0	15	4,0	3	20,0	-	-	66	16,0
9.	Rudusk	143	36,0	103	72,0	49	47,0	26	18,0	6	4,0	5	3,0	2	40,0	-	-	3	2,0
10.	Ruże	502	99	375	75,0	126	34,0	59	12,0	3	2,0	25	5,0	9	36,0	2	8,0	35	7,0
11.	Sitno	541	65,0	395	73,0	112	28,0	72	13,0	18	3,0	20	4,0	7	35,0	3	15,0	36	7,0
12.	Wielgie	409	57,0	246	60,0	79	32,0	63	15,0	11	3,0	17	4,0	4	23,0	3	18,0	72	18,0
13.	Wojnowo	315	71,0	231	73	62	27,0	55	17,0	19	6,0	7	2,0	6	75,0	-	-	3	1,0
14.	Zbójkenko	235	72,0	159	68,0	50	31,0	35	15,0	8	3,0	10	4,0	4	40,0	-	-	23	10,0
15.	Zbójno	522	72,0	341	65,0	123	36,0	66	13,0	17	3,0	23	4,0	10	43,0	-	-	75	14,0
16.	Zosin	124	68,0	88	71,0	25	28,0	13	10,0	3	2,0	10	8,0	2	20,0	-	-	10	8,0
	Ogółem gmina	6.069	72,0	4.086	67,0	1.097	27,0	818	13,4	223	3,8	234	3,9	89	38,0	20	8,0	708	12,0

Tabela nr 7. Pogłowie i obsada zwierząt inwentarskich na 100 ha użytków rolnych w sztukach dużych - wg sołectw

Lp.	Sołectwo	Pow. użytków rolnych w ha	Pogłowie zwierząt inwentarskich oraz obsada na 100 ha użytków rolnych									
			Bydło ogółem					Trzoda chlewna				
			pogłowie w szt. fizycznych (SF)	pogłowie w w szt. dużych (SD)	obsada SD/100 ha użytków roln.	w tym krowy		Pogłowie w szt. fizycznych (SF)	Pogłowie w szt. dużych (SD)	Obsada w SD/100 ha użytków roln.	Ogółem obsada SD/100 ha	
						Pogłowie w SF	Pogłowie w SD					Obsada na 100 ha UR
1.	Adamki	267,07	157	125,6	47,0	82	82	30,7	288	43,2	16,2	63,2
2.	Ciepień	455,67	283	226,4	49,7	144	144	31,6	600	90,0	19,8	69,5
3.	Działyn	1.188,87	717	573,6	48,2	363	363	30,5	2.320	348,0	29,3	77,5
4.	Kłonowo	429,32	251	200,8	46,8	154	154	35,9	439	65,9	15,3	62,1
5.	Łukaszewo	458,58	181	144,8	31,6	100	100	21,8	683	102,4	22,3	53,9
6.	Obory	310,70	124	99,2	31,9	77	77	24,8	291	43,6	14,0	45,9
7.	Podolina	173,35	139	111,2	64,1	68	68	39,2	404	60,6	35,0	99,1
8.	Rembiocha	454,91	247	197,6	43,4	118	118	25,9	791	11,6	26,1	69,5
9.	Rudusk	694,72	113	90,4	13,0	70	70	10,0	182	27,3	3,9	16,9
10.	Ruże	320,86	316	252,8	78,8	141	141	43,9	1.617	242,6	75,6	154,4
11.	Sitno	456,68	406	324,8	71,1	195	195	42,7	1.319	197,9	61,7	132,8
12.	Wielgie	569,42	273	218,4	38,3	156	156	27,4	1.316	197,4	43,2	81,5
13.	Wojnowo	381,45	208	166,4	43,6	132	132	34,6	525	78,8	20,7	64,3
14.	Zbojenko	287,21	170	136,0	47,3	92	92	32,0	493	74,0	25,8	73,1
15.	Zbójno	575,32	215	172,0	29,9	139	139	24,2	478	71,7	12,5	42,4
16.	Zosin	168,20	62	49,6	29,5	36	36	21,4	231	34,7	20,6	50,1
	Ogółem gmina	7.192,32	3.862	3.089,6	43,0	2.076	2.076	28,9	11.977	1.797	25,0	68,0

SF - sztuki fizyczne
SD - sztuki duże

VI. WEWNĘTRZNE UWARUNKOWANIA OGRANICZAJĄCE ROZWÓJ ROLNICTWA

6.1. Uwarunkowania przyrodnicze

Głównymi czynnikami ograniczającymi rozwój rolnictwa na obszarze gminy są: **rzeźba terenu i wody**, które wraz z glebą decydują o możliwościach i poziomie rozwoju gospodarczo - ekonomicznego danego terenu użytkowanego rolniczo.

Istniejący sposób użytkowania ziemi, gospodarowania i wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest wynikiem działalności człowieka. Jego celem było i jest maksymalne wykorzystanie naturalnych warunków przyrodniczych do produkcji roślinnej. Obszar gminy położony jest w regionie charakteryzującym się niekorzystnymi cechami dla rozwoju funkcji rolniczej. Do najważniejszych czynników, które **ograniczają** rozwój tej funkcji należą:

- ◊ warunki orograficzne oraz niskie i nierównomierne opady atmosferyczne, występujące szczególnie w okresie wegetacji roślin uprawnych. Urozmaicona rzeźba terenu poważnie **ogranicza** prace agrotechniczne oraz sprzyja zjawisku **erozji wodnej**. Powyższe czynniki w znacznym stopniu przyczyniają się do zubożenia wierzchnich warstw gleby, poprzez powierzchniowe spływy wód, a tym samym powodują też znaczne zmiany w stosunkach wodnych gleby, które są przyczyną zmniejszenia się pierwotnej produkcji roślinnej;
- ◊ deficyt wody w glebie osiągający wartość 40 - 60 mm opadu, ogranicza wykorzystanie potencjalnej żyzności gleb o czym świadczą uzyskiwane efekty produkcyjne;
- ◊ warunki glebowe, których wartość użytkowa jest przestrzennie zróżnicowana, co wynika ze struktury geologicznej podłoża glebowego. Przy niekorzystnych warunkach orograficznych i wodnych ulegają one poważnej degradacji.

W obszarach takich trudno jest optymalizować produkcję globalną. Doskonalenie technik i zabiegów agrotechnicznych oraz wzrost nawożenia nie będą miały większego wpływu na wzrost produkcji a jedynie podniosą jej koszty.

6.2. Uwarunkowania gospodarcze

6.2.1. Obsługa rolnictwa i zagospodarowanie pól rolnych

Ziemia, stanowiąca rolniczą przestrzeń produkcyjną, na obszarze gminy wykorzystywana jest głównie do upraw roślin podstawowych, tj. zbóż, buraków cukrowych, ziemniaków i roślin pastewnych. Taka forma wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej przez człowieka, warunkowana była i jest czynnikami historycznymi, społecznymi i ekonomicznymi, która

doprowadziła do powstania wielu nieprawidłowości w gospodarowaniu i wykorzystaniu zasobów przyrody. Procesy przemian systemowych jakie zapanowały po 1990 r. na obszarze gminy słabo się adaptują. Główną przyczyną tej adaptacji są:

- ◇ niski poziom świadomości społecznej objawiający się brakiem przygotowania rolników do zachodzących zmian ustrojowych w gospodarce rynkowej,
- ◇ słaba organizacja skupu płodów rolnych,
- ◇ wysokie oprocentowanie kredytów na przebranżowienie profilu produkcji,
- ◇ wysokie ceny środków produkcji,
- ◇ brak przetwórstwa rolno - spożywczego, przetwarzającego lokalną bazę surowcową,
- ◇ brak obiektów przechowalniczo - chłodniczych do składowania pierwotnej produkcji rolnej.

Powyższe czynniki nie zachęcają rolników do przeprofilowania rodzaju produkcji z wielokierunkowej na specjalistyczną. Pokonanie powyższych barier wymaga:

- ◇ rozwoju edukacji rolniczej celem podniesienia kwalifikacji i wdrożeń zasad specjalizacji. Jest to podstawowy i główny warunek aby sprostać wymogom europejskim w produkcji i standaryzacji jakościowej płodów rolnych oraz technologiach ich przetwarzania;
- ◇ zewnętrznego wsparcia kapitałowego przy tworzeniu bazy przetwórczej opartej o lokalny surowiec rolniczy;
- ◇ promowania walorów przyrodniczych gminy, w której odbywa się pierwotna produkcja rolna

VII. ZAGROŻENIA DLA ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO WYNIKAJĄCE Z FUNKCJI ROLNICZEJ

7.1. Chemizacja w rolnictwie

Proces przemian systemowych po 1990 r. spowodował likwidację jednostek świadczących usługi na rzecz rolnictwa indywidualnego. Likwidacja SKR, które oprócz usług agrotechniczno - transportowych specjalizowały się w chemizacji rolnictwa, spowodowało niebezpieczeństwo zagrożeń dla środowiska przyrodniczego oraz zdrowia ludzi.

Indywidualne wykonywanie zabiegów związanych z chemizacją rolnictwa przy braku znajomości przepisów BHP oraz braku odpowiednich miejsc do mycia i składowania opakowań jak i przeterminowanych środków ochrony roślin, staje się **poważnym zagrożeniem środowiska przyrodniczego.**

Również dużym zagrożeniem dla środowiska przyrodniczego jest proces intensywnego wodociągowania wsi przy braku rozwiązania gospodarki ściekowej. Rozproszona zabudowa siedliskowa, której gospodarka ściekowa oparta jest głównie o szamba przyzagrodowe, a brak gminnej oczyszczalni ścieków z punktem zlewnym z powyższych szamb jest poważnym zagrożeniem dla środowiska przyrodniczego oraz zbiorników wód powierzchniowych jak i podziemnych.

VIII. WNIOSKI

1. Urozmaicony i atrakcyjny przyrodniczo krajobraz gminy, oprócz funkcji rolniczej daje szanse i możliwości do wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich,
2. Obszary, gdzie spadki terenu przekraczają 5 - 8 % wykorzystywane obecnie, jako rolnicza przestrzeń produkcyjna z uwagi na trudności agrotechniczne oraz zjawisko silnej erozji wodnej, wymagają zmiany formy użytkowania.
3. Grunty rolne, mało przydatne dla rolnictwa głównie klasy VI, a wykorzystywane jako rolnicza przestrzeń produkcyjna, kwalifikują się do zmiany funkcji. Uzyskiwane efekty produkcyjne z tych obszarów są niższe od ponoszonych nakładów związanych z produkcją.
4. Rozwiązania wymaga system obsługi rolnictwa w zakresie zorganizowanego skupu i zagospodarowania pierwotnej produkcji rolnej przez rozwój przetwórstwa rolno - spożywczego dostosowanego do lokalnej bazy surowcowej.
5. W celu optymalnego wykorzystania rolniczej przestrzeni produkcyjnej, konieczna jest regulacja stosunków wodnych w glebie jako niezbędnego czynnika warunkującego wzrost i plonowanie roślin.
6. Niezbędna jest zmiana dotycząca struktury upraw i sposobu gospodarowania. Należy rezygnować z wielokierunkowej produkcji na rzecz specjalizacji warunkowanej czynnikami naturalnymi oraz potrzebami rynku.
7. Podstawowym warunkiem wykorzystania optymalnych korzyści ekonomicznych rolnictwa jest podniesienie wiedzy i świadomości rolników, która niezbędna jest w kształtowaniu się konkurencyjności rynkowej w zakresie jakości produkcji oraz kosztów jej wytwarzania.

IX. CELE I KIERUNKI GOSPODAROWANIA ROLNICZĄ PRZESTRZENIĄ PRODUKCYJNĄ

Głównym celem gospodarowania rolniczą przestrzenią produkcyjną na obszarze gminy powinno być optymalne wykorzystanie jej zasobów produkcyjnych wynikających z żyzności i wartości bonitacyjnej gleb oraz zagospodarowanie pierwotnej produkcji rolnej poprzez rozwój drobnego, lokalnego przetwórstwa rolno - spożywczego.

W oparciu o analizę uwarunkowań wewnętrznych gminy, wyodrębniono czynniki tworzące szanse rozwoju społeczno - gospodarczego wynikające z:

- ◇ korzystnych warunków dla produkcji rolniczej opartej o duży udział żyznych gleb wysokiej wartości bonitacyjnej (klasy I - IVb zajmują 89,6 % ogólnej powierzchni użytków rolnych),
- ◇ dominującej formy własności prywatnej gruntów rolnych, tj. 89,3 % ogólnej powierzchni gminy,
- ◇ znacznego udziału gospodarstw indywidualnych powyżej 10 ha (stanowią one 37,3 % ogółu gospodarstw gminy),
- ◇ nadwyżki siły roboczej,
- ◇ wysokiej produkcji towarowej, stanowiącej zaplecze surowcowe dla rozwoju przetwórstwa rolno - spożywczego,
- ◇ wysokich walorów przyrodniczo - krajobrazowych do rozwoju różnych form turystyki i agroturystyki.

Efektywne wykorzystanie powyższych szans rozwoju gminy, może nastąpić poprzez modernizację terenów wiejskich, polegającej na przebudowie i odchodzeniu od monofunkcyjności wsi, tj. tylko produkcja surowców rolniczych oraz umiejętnym wkomponowywaniu w wiejską przestrzeń nowych funkcji pozarolniczych, tzw. rozwój wielofunkcyjny.

Niekorzystne zjawisko monofunkcyjności wsi, uwidoczniło się w okresie transformacji systemowej po 1989 r. kiedy zapanowały mechanizmy gospodarki rynkowej, a produkcja rolna w gminie była zdominowana głównie przez jedną gałąź, tj. pierwotną produkcję rolną (baza surowcowa).

W związku z powyższym na terenie gminy wystąpiło wysokie bezrobocie oraz odczuwalny spadek warunków życia ludności. Aby przeciwdziałać dalszym niekorzystnym zjawiskom, należy podjąć działania, zmierzające do wielofunkcyjnego rozwoju terenów wiejskich tzn. oprócz podstawowej działalności rolniczej rozwijać inne gałęzie gospodarki pozarolniczej, polegające na:

preferuje się:

- ◇ rozwój i kształtowanie struktur produkcji o charakterze towarowym dostosowując jakość produkcji produktów rolnych do norm i standardów europejskich,
- ◇ tworzenie obszarowo dużych gospodarstw jako potentatów produkcji rolnej o charakterze towarowym,
- ◇ adaptację i modernizację istniejącego majątku trwałego po byłych jednostkach gospodarki uspołecznionej, wykorzystując jego zasób kubaturowy do pełnienia funkcji obsługi rolnictwa.

2. W obszarach o zróżnicowanej żyzności i wartości bonitacyjnej gleb klas II - IVb **zaleca się wprowadzanie:**

- ◇ scaleń i koncentracji gruntów ornych celem tworzenia silnych struktur obszarowych gospodarstw rolnych, zdolnych do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej,
- ◇ modernizacji i rozbudowy istniejących siedlisk rolniczych, dostosowując ich standard do rozwoju agroturystyki,
- ◇ rozwoju drobnego przetwórstwa rolno - spożywczego o wielobranżowym profilu przetwarzania.

Ponadto w obszarach tych **nie wskazane jest:**

- ◇ wznoszenie obiektów i budowli, których rodzaj i charakter produkcji może stanowić zagrożenie dla otoczenia jak i środowiska przyrodniczego,
- ◇ lokalizowanie dużych ferm typu przemysłowego w systemie bezściółowym.

3. Obszary rolne o dużych spadkach orograficznych oraz niskiej wartości bonitacyjnej gleb (klasy V - VIRz), które z uwagi na trudności agrotechniczne (utrudniona mechanizacja, erozja wodna i eoliczna) oraz niską produktywność i osiągane efekty ekonomiczne, nie kwalifikują się do użytkowania rolniczego. W związku z powyższym obszary te uznane jako rolne powinny zmienić funkcję i sposób użytkowania np. przeznaczyć je pod zalesienie lub turystykę.